

## PROSINEC

### Národopisný betlém

Blíží se čas Vánoc a k těmto svátkům neodmyslitelně patří tradice stavění betlémů. Také naše muzeum skrývá ve svých depozitářích několik betlémářských skvostů. Kromě betléma Třebíčského, Lodhěřovského, Wenigova či Česko-arabského se zde nachází také betlémy od malířky Marie Fischerové-Kvěchové (1892-1984), a to Dětský betlém a její, patrně nejznámější počín, betlém Národopisný, který se stal exponátem měsíce.

Tradice vystavování betlémů je tradicí staletou. Za zakladatele tradice stavění betlémů je považován sv. František z Assisi. Ten si roku 1223, po jeho návratu z Betléma, připravil pro účastníky půlnoční mše v jeskyni u vsi Greccio jesle s živým oslem a volem. První model scény vítání narození spasitele byl vystaven již v roce 1291 v Římě. Na naše území se tradice betlémů dostává až roku 1560, kdy jej u nás poprvé postavili jezuité. Betlémy se tak začaly vystavovat v kostelech a chrámech, zkrátka v sakrálním prostředí. Poté se vystavování betlémů zhostila také šlechta a postupem času, poté co Marie Terezie roku 1751 zakázala stavění betlémů a předvádění vánočních her v kostelech, se tato tradice přenesla do domácností prostého lidu.

Nelze s jistotou říci, jak první betlémy vypadaly, mluví se o figurách v životní velikosti malovaných na dřevěné desky, popřípadě vyřezávané ze dřeva, nicméně v průběhu 19. století se začínají objevovat krom betlémů dřevěných také papírové, z vosku či pálené hlíny.

Národopisný betlém od Marie Fischerové-Kvěchové je veden pod inventárním číslem 16 028. Jeho autorka je známá také díky svým ilustracím (viz Skřivánčí písně 1923, Babička 1940, Broučci 1941 aj.). Mimo ilustrací knih jiných autorů psala rovněž svá vlastní díla, a to pro dětské čtenáře. Malířka čerpala inspiraci pro svůj betlém z různých koutů Čech, Moravy a Slovenska, kde studovala lidové kroje. Betlém se skládá z chléva a 58 postav, které jsou, až na několik výjimek, stylizovány do lidových krojů z Plzeňska, Chodska, Moravského Slovácka, Valašska či z různých koutů Slovenska.

Národopisný betlém vznikl již po druhé světové válce, mezi lid se ovšem dostal mnohem později. S rokem 1948 přišla doba, kdy Marii Fischerové-Kvěchové nebylo umožněno vydávat svou tvorbu. Betlém poprvé vyšel roku 1958 ve vydavatelství a nakladatelství Lidová demokracie – Síň umění v Praze. Vytisknut byl na tenkém papíře o rozměrech 34 x 45 cm na čtyřech arších. K betlému byl přiložen plánek s návodem na rozestavění jesliček a jednotlivých figur, těch se v Národopisném betlému objevuje celkem 58. Zároveň balení obsahovalo i jejich popis. První vydání vyšlo v nákladu 20 000 kusů, kdy cena za jedno balení byla 6,30 Kč. Betlém se téměř okamžitě stal hitem a v následujícím roce vydalo stejné nakladatelství dotisk.

V roce 1969 byl opětovně vydán nakladatelstvím ČSL Lidová demokracie – Vyšehrad v Praze 2. Obliba tohoto betlému neklesla ani po revoluci. V 90. letech jej vydalo nakladatelství Miš v Praze pod názvem Krojový betlém. Poté byl vydán ještě v roce 2008 v nakladatelství Ladislav Horáček – Paseka v Praze a Litomyšli.

U našeho exponátu nelze s určitostí říci, o jaké vydání se jedná. Muzeu ho věnoval v roce 2007 pan Pavel Kos z Prahy, který veškeré figury podlepil překližkou vyřezanou do tvaru příslušného každé

konkrétní figuře a vytvořil tak vlastní verzi tohoto betlému. Velice pečlivé a kvalitní zhotovení si zaslouží nemalý obdiv.

Betlémy k vánočnímu času zkrátka patří. Betlémy Marie Fischerové-Kvěchové již řadu let zaujímají své nezastupitelné místo pod vánočním stromkem nejedné domácnosti. Stal se fenoménem, se kterým se setkal snad každý, mnozí z nás si již neumí bez něj Vánoce představit. Stejně tak i já.

Martin Rychlík

*Veselé Vánoce a šťastný nový rok 2021 vám přeje*



*Městské muzeum a galerie Dačice*